

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 26. marca 1856.

Vodnik vinorejcov.

(Dalje.)

Poveršna zemlja za nograđe.

Naj več med vsim je ležeče na zemlji.

Med zemljo in zemljo za nograđe je pa ta velik razloček, da nektera zemlja je zlo rodovitna, to je, da se na nji pridela veliko vina, — na nekteri pa se ga pridela manj, pa to je posebno dobro in žlahno.

Kar se tiče rodovitnosti zemlje za vino, je tista naj bolja, v kateri je prava primera perstí (črne sperstene), ilovce, peska in apna. Res je, da ne raste nikjer nič, če ni zemlja celó nič rodovitna, tedaj je tudi v nogradih treba, da je zemlja nekoliko rodovitna, — vendar sta nograd in vino toliko manj vredna, kolikor bolj je zemlja rodovitna, ali pa nasproti: nograd in vino sta več vredna, ako je zemlja manj rodovitna — ali da rečemo z družimi besedami: naj žlahneje in naj dražje vina se pridelujejo na lahki (manj rodovitni) zemlji, ktera se lahko pregreje in se kmali osuši preobilne moče.

Na Francozkem se vina, ktere naj bolj slovó, pridelujejo na kremenini, apnini (soldanu, laporji) ali na pešeni ilovci in tudi na kamnitnem svetu.

Toliko je ležeče na pripravi zemlji, da je mogoče prav dobre vina pridelovati, če tudi terte niso naj bolje in tudi lega kraja ne, le, da grojzdje zamore popolnoma dozoreti. Nograd v Girondi so v tem naj bolja učilnica. Ondi se pridelujejo naj bolje vina v mnogoverstnih legah in iz mnogoterih tertnih plemen. Povsod pa je zemlja takošna, kakor smo gori povedali. Da so vina tukaj posebno dobrega okusa in duha, izvira gotovo le od primerne zemlje. Ni mogoče, da bi tega ne spoznal vsak, kdor je velike nograđe na levem bregu Garone obhodel. Na vsih na kremenini ležečih vinogradih od prvega do zadnega se prideluje tista žlahna kapljica, prijetna in lahka, ktero čísla ves svet, pa vsako vino ima nekaj posebnega dobrega. Če smo pa zemljo natanko preiskavali, smo res našli vselej posebno mešanico goriimenovanih zemelj.

Naj tedaj vsak gospodar, kdor si hoče kak nograd napraviti, si izbere lahko zemljico — to je, takošna, ktero sonce naj lože pregreje, in naj se nikar ne spodtikuje nad tem, da je presuha, zakaj temu se dá lahko pomagati brez škode za dobro vino, kar bomo v daljnem svojem spisu dokazali.

Spodnja zemlja.

Tudi na spodnji zemlji je kakor pri njivah in travnikih tako tudi pri nogradih veliko ležeče, čeravno ne toliko, kakor na poveršni. V Girondi je spodnja zemlja v dobrih nogradih in večkrat v enem nogradu pri vsaki stopnji skor drugačna, pa na poveršni se to ne vidi.

Kar pa storí za nograd poveršna zemlja, to storí tudi spodnja. V ravno tistem kraji se pridelujejo naj bolje vina tam, kjer je spodej lapor, zakaj do tega ima sonce naj več moči. Lapor je pa bolji kakor pesek, ker vlažnost bolj zadržuje brez posebne moče. Če pa je ilovca spodej, se pridela vina več, ker se poleti vlažnost (moča) na takem svetu v pravi primeri zadržuje.

Lega kraja.

Pri enaki zemlji in enakih tertnih plemenih je ni bolje lege kakor je lega proti poldnevu. V takih sončnih krajih zorí grojzdje veliko lože in hitreje in vino je veliko bolje. Taki kraj pripekajo sončni žarki naj delj časa in kuhajo vino naj bolje. Ker nektore sloveče vina rastejo na severnih goricah, mislijo nekteri, da sever dela tam dobre vina. To misel pa poderajo vse druge skušnje. Če v nekterih severnih, bolj osojnih krajih rastejo dobre vina, izvira to gotovo odtod, da je zemlja takošna, kakor smo jo gori popisali.

Če je kraj nekoliko sterm (gorica), je to prav dobro za vino, ker se zemlja v steri legi hitreje osuši, potem lože zgreje in grojzdje hitreje zorí. Na sredi gorice pa je vino naj bolje, ker sonce ima do tiste naj večjo moč. Na verhu gorice je bolj merzlo kakor pod verhom; tudi vetrovi so ondi silniši, veter pa, če terti terga perje, ji jemlje po odpadlem perji tudi redivne dele.

Pa tudi še na druge okoljšine vinogradov je gledati. Naj huja nadloga so jim pomladanski mrazi. Treba je zvediti, odkod pride pomladanski mraz? Če so gojzdi ali močvirji blizo, so tudi pomladanski mrazi gotovi, ker oni hladé zrak ponoči in odtod rosa in megla in pomladanska zmrzlina. Obilo skušinj pa poterjuje, da v vinogradih, ki so blizo rek, se pridelujejo naj bolje vina; terta potrebuje vlažnosti, da veselo raste; kjer terta nima mokrote, ji manjka potrebnega življeja, zato dosihmal še ni mogoče bilo v suhih in vročih krajih Afrike in Azije tert pomnožiti in dobrih vin pridelovati. Naj bolje vina rastejo pri vodah ali med vodami: tako ob Tisi, Donavi, Labi. Majnu, Rajnu, Mozli, Girondi, Garoni, Ehoni, Marni, Saoni, Ahru, Nahru, Nekarji, Dravi, Muri, Sulmi, Lasnici itd.

(Dalje sledi.)

Gospodarske in živinoznanske novíce.

(Cena živine žlahnega plemena v lanskí parižki razstavi.) Z lansko razstavo mnogoverstnih obertnijskih izdelkov in kmetijskih pridelkov v Parizu je bila sklenjena tudi razstava domače in angležke živine. Mnogo živine, ki je bila za naj lepšo spoznana in s premijami obdarovana, je bila prodana po sledeči ceni: Ena krava iz Devonšira za 2800 frankov (to je, čez 1100 gold. po našem dnarji); naj lepši ovni southdownskega plemena so bili plačani po 2500 frankov (1000 gold.), en junec durhamskega plemena je veljal 3200 frankov (okoli 1300 fl.), tri mesce staro téle herefordshireškega plemena 300 frankov (120 gold.); en petelin in dve puti angležke dorkingskega plemena so veljali 750 frankov (okoli 300 gold.); princu Albertu (možu kraljice angležke) so ponujali za par pišet 1800 frankov (okoli 700 gold.), pa ju ni hotel prodati.

Čudili se bojo nekteri naših braveov nad tako silno visoko ceno in rekli: taki kupci imajo pač dosti dnarja zametovati! Al temu ni tako — cena ta visoka kaže le, koliko je ondašnjim živinorejcom na tem ležeče, da dobé posebno žlahno živino za plemo. Če ravno malo-kdo naših živinorejcov bi utegnil plemensko živino tako drago plačati, zamore ta cena vendar vsim našim gospo-

darjem očiten izgled biti: kako potrebno in dobro je, da pri reji živini vselej gledajo na to, da za pleme si izberajo naj lepšo in boljo živino, ktera se obilno splačuje v prirojeni mladi živini. Gotovo bi Angleži, Francozi in drugi ne plačevali živine za pleme tako drago, ako bi ne bili prepričani gotovega dobička.

(Moč človeška merjena z močjo konjsko. Ni davnej so v neki flamiški vasi kmetje sledečo skušnjo naredili. Osem naj močnejših korenjakov je prijelo za en konec vervi, na drugi konec pa so vpregli konja; na dano znamenje so potegnili uni in ob enem so pognali konja; kmetje so vlekli kar so mogli na eno, konj pa na drugo stran, — čez nekoliko minut je zmagal konj.

Še nekaj od mlinov na sapo.

Vaše misli v 9. in 16. listu „Novic“ od mlinov na sapo so nam močno všeč, ker bi bilo to za Notranjsko res prav važna reč, posebno pa za hribovce. Al tista želja, naj bi kdo take mline natanko popisal in obrisal, je brez prave skušnje kaj težko spolniti, ker prej ne poskušena reč se nikoli tako izpeljati ne dá kakor bi kdo mislil.

Dobro bi bilo tedaj, da bi se tega dela kaka umna glava lotila, s poskušnjo najpervo; potem bi se še le zamogla ta reč lahko popisati. Če lih bi bila kaka reč še narobe in neukretna, to za prvo pot nič ne dé; se že zamore popraviti in na boljše predelati.

Tudi parobrodi, parni vozovi na železnicah in daljnopisniki (telegrafi) niso bili na prvo misel tako napravljeni kakor so zdaj, ker marsikaj se je že popravilo in zboljšalo.

Mlini na sapo pa niso nobena posebna umetnija; ni nam treba deleč iskati tacega moža, — ga imamo prav blizu, da bi se tega lotil.

Ker pa gosp. Ložan v 12. listu „Novic“ pravi, da bi burja take mline in vso naredbo prekucovala, ne rečem, da bi to mogoče ne bilo, — al temu se lahko v okom pride. Ne vzemite mi tega za zlo; morda nismo enakih misel; jez ne mislim tistih mlinov, kakoršni so na Luneburškem, Magdeburškem in po drugih okolicah, ki jih morajo zdaj proti severju, zdaj proti vetru in burji obračati. Takošne bi res kaj lahko naša burja prekucovala. Jez mislim stoječe, zidano, terdno ozidje, in tudi tako prostorno, kakoršnega je za notranjo napravo potreba, in da bi se le vetrinca, pa ne vès mlin zabračala, ker menda zmiraj je bolje, da se mala reč giblje in obrača, kakor pa velika.

Zoper to bi pa utegnil kdo reči, da vetrinca bi se ne mogla okoli zidú na vse štiri kraje sveta sukati, in včasih bi se hudo zaletela, da bi hotla vso notranjo naredbo polomiti, včasih bi pa prepočasi šla. Al to je vse lahko, ker jez mislim zid okrogel, naj bo že mlin velik ali majhen, (okrogel pa zato, da se ga sapa lože ogibljuje). Če je mlin velik, mora biti okrogel stolpek na verhu, tolike visokosti, kolikor višočine vetrinca do spodnjega ozidja potrebuje. Če je pa mlin male sorte, se pa kar na tajistem zidu vetrinca napravi, ker bo blizu do tal segla. Da se pa vetrinca zamore proti hudim nevihtom bojevati, se lahko pomaga, pa kako? Ne bom tega tukaj popisaval, ampak le rečem, da se lahko naredí. Jez le toliko to reč omenim, da bi nobeden upanja ne poderal zastran izpeljave teh mlinov.

Gosp. pisatelj v 16. listu pravi, da bi treba bilo poprej prevdariti, kam naj se mlin postavi, da pride za vse okoljšine na pravo mesto. To se mora po legi kraja prevdariti; se vé, da bi ne bilo dobro na take verhunice mlinov staviti, da bi se moglo navkreber voziti ali nositi, zraven pa še od več vasí deleč preč. Kar se sape tiče, že pamet razodeva, da postavimo, če je v eni dolini več vasí in je dolina prostorna, bi bilo bolj potrebno mlin imeti v dolini, pa ne sred doline, ker na sredi bi bile vse sape prepohlevne za-nj, temuč bolj proti hribom, na kraj proti zjutranjemu in večernemu kraju. Naj je že ktera koli sapa, ko se čez hrib navzdol valí, pritiska gotovo na kter kraj bolj kot na drug; čez hrib pridši

na tla zadene, in se spet višje dvigne, ker mora čez druge hribe iti. Kadar je že dolino preletela in gredé po dolini kak kolobar za sabo naredila, pred tistimi hribi, čez ktere ima iti (na planem), nikoli ne bo take moči imela, kakor pa če po hribu doli vleče. Saj je znano, da so sape tako različne po enih krajih, da človeka tū na tla sili, za strelaj deleč se pa že ne vé za-njo. Ker nas narvečkrat burja prepihuje, bi bilo dobro, na izhodni (juterni) strani doline mlin postaviti. Kar pa bo pri ti naredbi nar bolj hasnilo, bodo še le skušnje učile.

F. J.

Šolsk list *).

Sedanji čas je čas napredka! Kamor koli pogledamo, povsod vidimo prizadevanje po blagonosnem napredku, le s tem edinim razločkom, da v nekterih deželah napredek bolj se razširjuje, v drugih pa manj.

Kdor v sercu ljubezen ima do človeštva in do milega svojega naroda, podpirati mora napredek kar koli mu je mogoče.

Vsakemu posamnemu človeku stoji odperto obširno polje, na katerem zamore napredek in omiko, bogo- in človekoljubja razširjati. Brezkrajno je to polje, in vsak, kdor iskreno želi sreče svojega naroda, ne smé o tem pustiti ne ene ugodne prilike v nemar, ne smé gledati na druge in ne reči: „e! zakaj bi jez prvi bil? naj začne ta ali uni!“ Vsaki naj raje misli: „Ako jez začnem, začel bo tudi drugi, tretji itd.“ Zerno do zerna pogača! Pri Bogu! Ako bi vsi ljudje blagega serca tako mislili, bi se mogel napredek močno razširjati. Posebno milemu našemu narodu, — narodu, kateri stanuje v zemlji tako krasni, rodovitni in bogati, trebalo bi mnogo mož, kateri bi iz vse duše podpirali napredek. Krasna, rajsko-krasna je domovina naša, — ali žalostnega serca mora vsak domorodec reči, da napredek in omika nista pri nas tako udomačena kakor pri narodih drugih. Narod naš bil je dolgo dolgo sam sebi prepušen, in oni, ki bi bili mogli za njegovo omiko, z napravo šol skrbeti — oni, ki so obdarovani z duhom in bogastvom, ali niso hotli potegniti se za stvar tako žlahno in koristno, ali so še celó protivniki bili napredku. Res je, da tudi pri nas imamo može, mesta in občine (soseske), ktere so v ta krasni namen mnogo storile in še delajo. (Tū imenuje gosp. pisatelj slavne Draškovice in mesto Varaždin, ki je prvo na Horvaškem celo nižjo realno učilnico utemeljilo).

Učilnice, pa dobre národne (ljudske) učilnice, v katerih vlada pravi duh pobožnosti, brez ktereга nobena šola ne more doseči namena svojega, so perve sredstva, s kterimi se napredek razprostira, prava pobožnost utemljuje, serce požlahnuje in blagostan naroda podpira. Cilj in konec dobre národne šole mora biti: Izrejevanje otroka za pravega človeka, to je, za pravega uda rodovine, domovine, cerkve, države, človeštva in nature. Bogu bodi milo! da nimamo dosedaj veliko takih učilnic, ktere zadostujejo onemu narodu.

Naše občine (soseske) bi mogle same za svoje šole prizadevati si, pa ne čakati le na vlado, ktera je z drugimi važnimi opravili preobložena. Poglejmo samo na posestrino našo Česko, kjer so ljudske šole v najboljem cvetu. Ondi soseske in mesta, plemenitaži in mestjani, svoje šole tako močno podpirajo, da jim ga ni para v vsem cesarstvu avstrijskem. Na Českem ima skor vsaki terg svojo glavno učilnico in vsako mesto svojo nižjo realno šolo. Sam Zlatni Prag ima petero nižjih in dvoje višjih realnih učilnic.

Kakošna bi to bila sreča za nas, ako bi naše mesta hotle nasledovati ta sjajni izgled českih mest. Pa bi za malo časa narod naš došel višjo stopnjo omike, stopnjo tako, da bi se mogel vverstiti vsim omikanim narodom sedanjega véka“.

Po tem vvodu govori pisatelj o potrebi, da zbirka dobrih bukev bi morala v vsaki, tudi siromašni

*) Po „školskih listovih“ Venceslava Mařika v zagr. „Narodnih Novinah“.